

Γλώσσα και Γλωσσική Διδασκαλία στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης Αναγκαιότητες και πρακτικές

Αξιότιμο Προεδρείο

Αγαπητές και αγαπητοί κυρίες και κύριοι σύνεδροι

Χριστός Ανέστη και χρόνια πολλά.

Ονομάζομαι Παπαδόπουλος Λάζαρος, είμαι δάσκαλος στη γενική αγωγή και έχω τη χαρά και τη τιμή να βρίσκομαι ανάμεσά σας ως σύνεδρος, φυσικά ως απόρροια της προσωπικής μου επιθυμίας και ενδιαφέροντος αλλά και ως εκπρόσωπος του Συλλόγου Εκπαιδευτικών Π.Ε. Νομού Καβάλας. Έτσι, σας μεταφέρω τις ευχές του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου που εκπροσωπώ για ευόδωση της προσπάθειας αυτής των Ομοσπονδιών μας Ελλάδας και Κύπρου [Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) & Παγκύπρια Οργάνωση Ελλήνων Δασκάλων (Π.Ο.Ε.Δ.)] και ευχόμαστε τα συμπεράσματα του συνεδρίου να αποτελέσουν ωφέλιμο εφαλτήριο για τις κινήσεις και διεκδικήσεις μας στο μέλλον με σκοπό πάντα τη βελτίωση της εκπαίδευσης των νέων μας.

Επίσης, ευχόμαστε στους Κύπριους αδελφούς μας γρήγορη ευόδωση της προσπάθειας για μια ενιαία, αδιαίρετη και ειρηνική Κύπρο.

Στην εποχή μας, τα εθνικά κράτη, κυρίως του λεγόμενου «ανεπτυγμένου κόσμου», μέσα στο οποίο υποθέτουμε ότι συγκαταλεγόμαστε, διαφοροποιούνται σημαντικά από το παρελθόν στην πληθυσμιακή τους κατανομή, καθώς οι μετακινήσεις πληθυσμών μεταβάλλουν τη φύση της σύνθεσής τους μετατρέποντάς τα σε διεθνικές κοινότητες ενός παγκόσμιου μεγάλου χωριού. Παράλληλα, οι σύγχρονες τεράστιες δυνατότητες μεταφοράς ανθρώπων και γνώσεων αλλά και η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορίας και της επικοινωνίας δημιουργούν νέες δυνατότητες και ευκαιρίες για επικοινωνία και πληροφόρηση στον επιστημονικό, πολιτικό και κοινωνικό στίβο. Τέλος, οι σημερινές ανάγκες εργασίας, διαβίωσης και συνύπαρξης των ανθρώπων αντανακλούν και εξαρτώνται, τις περισσότερες φορές, από εφαρμογές προσχεδιασμένων ενεργειών υπερεθνικών φορέων¹. Σε αυτήν την εποχή, των ταχύτατων αλλαγών και των συνεχών προκλήσεων, ο ρόλος της εκπαίδευσης, και ειδικότερα της πρωτοβάθμιας, ως φορέας Παιδείας λαμβάνει σημαίνουσα θέση και ίσως περισσότερο από άλλοτε έχει την ανάγκη να αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού μεταξύ των ανθρώπων που την υπηρετούν, ώστε συνειδητά να οδηγηθούν στην εφαρμογή των στρατηγικών τους σε επίπεδο είτε συλλογικό είτε ατομικό.

Έτσι, λοιπόν, το θέμα του παρόντος συνεδρίου «Γλώσσα και Γλωσσική Διδασκαλία στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης» παρουσιάζεται ιδιαίτερα επίκαιρο, καθώς καλούμαστε

---

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996, pp.5.

να πραγματευτούμε τα παραπάνω σημαντικά στοιχεία, δηλαδή, τη γλώσσα ως το εργαλείο επικοινωνίας, την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην εκπαιδευτική πραγματικότητα σχετικά με τη γλώσσα και της δική μας θέση απέναντι σε αυτά, θεωρημένα μέσα από το πρίσμα των συνεχών εξελίξεων και των εκπαιδευτικών πρακτικών που καλούμαστε ή επιθυμούμε να υλοποιήσουμε.

Η προφορική ή γραπτή γλώσσα, ως μέσο εξωτερίκευσης και έκφρασης της σκέψης μας², ως εργαλείο επικοινωνίας και σπουδαία κοινωνικοπολιτιστική κατάκτηση κάθε λαού αποτελεί το κατεξοχήν μέσο στην καθημερινή επικοινωνία της πλειονότητας των ανθρώπων μεταξύ τους. Η ομαλή ανάπτυξή της, σε συνέχεια της εξέλιξης των σταδίων της αρχικής εμφάνισής της κατά την προσχολική ηλικία του ατόμου, η έγκαιρη διάγνωση παρεκκλίσεων και η υλοποίηση στρατηγικών ομαλοποίησης, η ασφαλής κατάκτηση του μηχανισμού της και, τελικά, η κατανόηση και η διαφοροποιημένη χρήση της σε διαφορετικά πλαίσια επικοινωνίας αποτελούν τους στόχους του γλωσσικού μαθήματος στη γενική αγωγή³.

Τα παραπάνω, ως πρακτική, εμπλέκονται περισσότερο καθώς το γλωσσικό περιβάλλον πολλών μαθητών / μαθητριών των σχολείων μας είναι δίγλωσσο ή / και πολύγλωσσο και τα προφορικά και γραπτά ερεθίσματά τους παρουσιάζουν ποικιλία κειμενικών ειδών αλλά και υφών με ποικιλία ενσωματωμένων στοιχείων πολιτισμικού περιεχομένου διαφοροποιημένου από αυτό της κυρίαρχης γλώσσας⁴. Ακόμη και στην κυρίαρχη γλώσσα παρατηρούνται αρκετές διαφοροποιήσεις στη χρήση του γλωσσικού κώδικα από περιοχή σε περιοχή, στη μικροκοινωνία όπου καλείται αρχικά το παιδί να μεγαλώσει και να επικοινωνήσει. Αυτές είναι συνδεδεμένες, πολλές φορές, με έντονες ιδεολογικές και συναισθηματικές φορτίσεις που τις συντηρούν και τις διαφυλάσσουν διαχρονικά, όπως για παράδειγμα το γλωσσικό ιδίωμα των Πόντιων προσφύγων, που διατηρείται σε πολλές ποντιακές οικογένειες των αγροτικών, κυρίως, περιοχών στην Ελλάδα, ή η χαρακτηριστική «ντοπιολαλιά» εδώ στην Κύπρο, η οποία δίνει μία χαρακτηριστική διακριτή εύηχη νότα στην ομιλία και στην έκφραση του ομιλητή⁵. Οι απαιτήσεις, λοιπόν, από ένα πρόγραμμα γλωσσικών σπουδών σήμερα είναι ιδιαίτερα αυξημένες, καθώς όλα τα παραπάνω θα πρέπει να προσμετρώνται και να αντιμετωπίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό σε επίπεδο μετάδοσης γνώσεων, καλλιέργειας δεξιοτήτων αλλά και ανάπτυξης ικανοτήτων παραγωγικής και κριτικής τοποθέτησης του ατόμου απέναντι στη γλώσσα και στη χρήση της. Φυσικά, είναι ανάγκη ο μαθητής / η μαθήτρια να κατακτήσει

---

² Λεξικό Όρων, στο *ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα*, http://www.komvos.edu.gr/glwssa/Lexiko/lexiko_n.htm: Γλώσσα: Ο όρος είναι του F. de Saussure και δηλώνει το σύστημα των γλωσσικών σημείων και των μεταξύ τους σχέσεων, το οποίο βρίσκεται «αποτυπωμένο» στο μυαλό των ομιλητών μιας γλωσσικής κοινότητας και με βάση το οποίο επικοινωνούν. Η γλώσσα έχει κοινωνικό χαρακτήρα, αφού αποτελεί προϊόν κοινωνικής σύμβασης ανάμεσα στα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας, επιβάλλεται στο άτομο λόγω της κοινωνικής συμβίωσης και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να τροποποιηθεί από την πρωτοβουλία ενός μόνου ομιλητή.

³ Υ.Α.21072α/Γ2/2003 (Φ.Ε.Κ. 303/13-03-2003, τ.β'), σελ.3745-3749.

⁴ Αναλυτικότερα για τα επιχειρήματα στα πεδία της πολιτικής και του πολιτισμού βλ. Green (1997), pp. 154-156.

⁵ Ο κόμβος για την ελληνική γλώσσα, *Η ελληνική γλώσσα στην Κύπρο*, <http://abnet.agrino.org/htmls/D/D005.html>.

τις δομές και τη χρήση της κυρίαρχης γλώσσας, ως βασικό μέσο επικοινωνίας στην κοινωνία που ζει, αλλά δεν πρέπει, παράλληλα, να αποκοπεί από τη μητρική γλώσσα και τις δικές της ιδιαιτερότητες γλωσσικές και πολιτισμικές⁶. Και βέβαια, μέσα στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία μας είναι ανάγκη να μάθει να διακρίνει τα κοινά στοιχεία που διαπερνούν τα διαφορετικά γλωσσικά συστήματα, τα κειμενικά είδη και το ύφος τους, ώστε να προετοιμαστεί να λειτουργήσει επικοινωνιακά χρησιμοποιώντας τις γνώσεις και τις δεξιότητες αυτές ζώντας μέσα στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες μας.

Επιπρόσθετα, η εξέλιξη των μέσων ενημέρωσης, έντυπων και ηλεκτρονικών, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η αμεσότητα στη διάδοση της πληροφορίας και η διαχείριση της επικοινωνίας με την παράλληλη ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιστημών τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Κοινωνική ψυχολογία, Ανάλυση Λόγου ή Λογοψυχολογία)⁷ έχει διαφοροποιήσει σημαντικά τη χρήση του λόγου, καθώς νέες μορφές πολυτροπικών κειμένων έχουν προστεθεί στις δυνατότητες επικοινωνίας του ατόμου. Η παράλληλη εμπλεκόμενη χρήση διαφόρων μορφών έκφρασης στη σύγχρονη ηλεκτρονική επικοινωνία, η ενίσχυση του ρόλου και της συχνότητας εμφάνισης της εικόνας και η άμεση άρρηκτη σύνδεσή της με το γραπτό κείμενο που τη συνοδεύει, το οποίο τις περισσότερες φορές είναι σχετικά συνοπτικό, η δυνατότητα εισαγωγής ήχου με ηχογραφημένο προφορικό λόγο ή μουσική, η απεριόριστη, θεωρητικά, δυνατότητα του ατόμου στην παραγωγή λόγου ως απόρροια των παραπάνω, η πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης και η μετάδοση και πρόσληψη μηνυμάτων χωρίς περιορισμούς τόπου και χρόνου αποτελούν νέες συνθήκες και πλαίσια παραγωγής ασύγχρονων γλωσσικών μηνυμάτων και είναι ζητήματα τα οποία που απαιτείται πολύ σοβαρά να συνυπολογιστούν στη σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα για το γλωσσικό μάθημα. Και, καθώς αυτές οι δυνατότητες χρησιμοποιούνται με εξειδικευμένο επαγγελματισμό και από υπερεθνικούς φορείς, νέοι κίνδυνοι εμφανίζονται απέναντι στους οποίους οι σημερινοί μαθητές / σημερινές μαθήτριες ως μελλοντικοί πολίτες θα πρέπει να είναι καταρτισμένοι με τις κατάλληλες δεξιότητες ως εφόδια να τους διακρίνουν για να τους αντιμετωπίσουν, με εφόδια που, κατά τη γνώμη μας, χρειάζεται και μπορούν να τους δοθούν μέσα από την επίσημη τυπική εκπαίδευσή τους. Έτσι, λοιπόν, το παιδί θα πρέπει να ασκείται στην παραγωγή πολυτροπικών κειμένων, στη χρήση τους και, κάτι που θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό, στην κριτική τοποθέτησή του απέναντι σε αυτά που θα προστρέχει για πληροφόρηση, με παράλληλη εξάσκηση σε θέματα δεοντολογίας.

Έχοντας ως δεδομένα τα παραπάνω στοιχεία, που εν συντομία παρατέθηκαν, αναπόφευκτα οδηγούμαστε σε ερωτήματα τα οποία μας αφορούν άμεσα σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο.

Τι είναι ανάγκη να περιλαμβάνει ένα σύγχρονο πρόγραμμα γλωσσικών σπουδών; Τι χρειάζεται το σχολείο μέσα στο οποίο θα υλοποιηθεί αυτό το πρόγραμμα; Τι έχει ανάγκη ο

---

⁶ Frances, Ch., Το ζήτημα της γλώσσας στην εκπαίδευση, στο *ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα*, <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/articles/print/christie>.

⁷ Potter, J., Wetherell, M., (2009), *Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία*, Αθήνα: Μεταίχμιο, p.p.12 – 13.

δάσκαλος / η δασκάλα που θα αναλάβει, κατά την εκπαιδευτική διεργασία, τη διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου της γλώσσας;

Και με αφετηρία το τελευταίο ερώτημα, θα ξεκινήσουμε την παράθεση των θέσεων μας απέναντι στους παραπάνω προβληματισμούς θεωρώντας το όχι αναγκαστικά σημαντικότερο από τα άλλα, όμως πιο ενδιαφέρον για εμάς, τους δασκάλους και τις δασκάλες της καθημερινής πράξης, που καλούμαστε τελικά να μεταφέρουμε στη σχολική εκπαιδευτική πραγματικότητα και να μετασχηματίσουμε σε διδακτική πρακτική τα πλεονεκτήματα και τους περιορισμούς των δύο άλλων παραμέτρων.

Έτσι, λοιπόν, ο δάσκαλος / η δασκάλα θεωρούμε ότι χρειάζεται υψηλό βαθμό αρχικής εκπαίδευσης με ιδιαίτερη έμφαση α) σε θέματα διαχείρισης της ύλης, του χρόνου, της τάξης, β) στην κατανόηση των παιδαγωγικών και διδακτικών θεωριών και πρακτικών σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο της γλώσσας και γ) σε μακρόχρονη πρακτική άσκηση πλάι και σε συνεργασία με έμπειρους δασκάλους και έμπειρες δασκάλες που υπηρετούν σε διαφόρων τύπων σχολεία είτε κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών σπουδών είτε κατά το πρώτο έτος εργασίας.

Παράλληλα, αναγκαία κρίνεται αφενός η πρόβλεψη για μια ιδιαίτερα εμπλουτισμένη εισαγωγική επιμόρφωση και αφετέρου η θεσμοθέτηση μιας συνεχιζόμενης και ουσιαστικής επιμόρφωσης, απαλλαγμένης από βιασύνες ή προχειρότητες ενταγμένες μέσα στη συγκυριακή σκοπιμότητα απορρόφησης ευρωπαϊκών κονδυλίων. Χρειάζεται να είναι θεσπισμένα επαναλαμβανόμενα σε υποχρεωτική βάση ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην εξέλιξη της επαγγελματικής ζωής του δασκάλου / της δασκάλας με αποδέσμευση από την τάξη και με συμμετοχή σε δραστηριότητες ανατροφοδότησης όπου θα προβλέπεται μεγάλη συμμετοχή ως επιμορφωτών άλλων δασκάλων που θα έχουν αποδεδειγμένη τόσο τυπική γνώση, όσο και ουσιαστική εκπαιδευτική πείρα.

Η αρχική ακαδημαϊκή εκπαίδευση, η εισαγωγική και η συνεχιζόμενη επιμόρφωση είναι απαραίτητο, επίσης, να περιλαμβάνουν τόσο την εκμάθηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων, όσο και την άσκηση των ικανοτήτων των δασκάλων σε θέματα της τεχνολογίας της επικοινωνίας και της πληροφορίας στο επίπεδο τόσο του αρχάριου χρήστη, όσο και του ειδικού επαγγελματία, ώστε να καταστούν ικανοί / ικανές να ενσωματώσουν τις νέες δυνατότητες στο γλωσσικό μάθημα με ωφέλιμο τρόπο για το μαθητή / τη μαθήτριά.

Αρχική ακαδημαϊκή εκπαίδευση, εισαγωγική και συνεχιζόμενη επιμόρφωση είναι αναγκαίο γενικά να στοχεύουν στη διαμόρφωση ενός συνολικού επαγγελματικού προφίλ δασκάλου / δασκάλας που αναστοχαστικά θα αναζητά νέες διεξόδους και πληροφόρηση και θα στέκεται κριτικά απέναντί τους και που θα μπορεί να προσαρμόζει τη διδακτική πρακτική στα συνεχώς εξελισσόμενα εκπαιδευτικά δεδομένα έχοντας ταυτόχρονα διαμορφώσει ένα προσωπικό σταθερό σύστημα ιδεών και αξιών απέναντι στο μαθητή / στη μαθήτριά, στο γνωστικό αντικείμενο της γλώσσας, στην εκπαίδευση και στο ίδιο το επάγγελμά του.

Ο δάσκαλος / η δασκάλα όμως χρειάζεται, πέρα από τα παραπάνω, ένα σχολείο σύγχρονο και ευέλικτο σε επίπεδο δομών και σε επίπεδο υποδομών. Πλήρης και σε αρμονία με την έναρξη των μαθημάτων ύπαρξη εκπαιδευτικού προσωπικού στο σχολείο, Σύλλογο Διδασκόντων με ουσιαστικές αρμοδιότητες διοίκησης και υλοποίησης εκπαιδευτικής πολιτικής⁸, ενεργό ως φορέα εισαγωγής καινοτομιών και υλοποίησης επιμορφωτικών δράσεων, υποστηρικτικές δομές και ουσιαστική λειτουργία τους (Σχολικός Σύμβουλος, Δημόσιες δομές και φορείς για αντιμετώπιση ζητημάτων ιδιαιτεροτήτων μαθησιακών ή συμπεριφοράς μαθητών / μαθητριών κ.λπ.), πρόβλεψη για την ύπαρξη των απαιτούμενων χώρων στα σχολικά κτήρια, εξοπλισμό σε μέσα εκπαιδευτικής τεχνολογίας, στελέχωση με ειδικό βοηθητικό και τεχνικό προσωπικό και, φυσικά, γενναία για τα σημερινά δεδομένα χρηματοδότηση.

Τέλος, απαιτείται, προς συμπλήρωση των παραπάνω, ένα πρόγραμμα σπουδών για το γλωσσικό μάθημα που θα χρησιμοποιεί τις δυνατότητες και τα στοιχεία του παρόντος αλλά θα εστιάζεται στο μέλλον, στις ανάγκες του μελλοντικού πολίτη για διαβίωση και επικοινωνία μέσα στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες μας με τη γλωσσική ανομοιογένεια που τις χαρακτηρίζει, στη χρήση νέων σύνθετων μορφών λόγου, στην αποκρυπτογράφηση των υφιστάμενων μηνυμάτων του αλλά και στη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς που παραδίδεται ζωντανή μέσα από τη γλώσσα.

Η πρόσφατη θεσμοθέτηση για τα ελληνικά δεδομένα του σημερινού ισχύοντος Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και των επιμέρους Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού το 2003, κρίνεται ότι αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός σε θεωρητικό επίπεδο. Όμως η εφαρμογή τους είχε ως αποτέλεσμα στην πράξη τη μείωση της παιδαγωγικής και διδακτικής ελευθερίας στη διαχείριση του διδακτικού χρόνου των δασκάλων, παρά τις αρχικές ελπιδοφόρες επιδιώξεις και εξαγγελίες, με την πληθώρα της ύλης που καταχώρησε στα νέα σχολικά βιβλία, τα οποία εκδόθηκαν στη συνέχεια. Ακόμη κι αν αποδεχθούμε ότι το νέο πρόγραμμα σπουδών δεν εφαρμόστηκε όπως σχεδιάστηκε θα πρέπει συνδυαστικά να παραδεχθούμε ότι αυτοί και αυτές που καλέστηκαν να το υλοποιήσουν δεν ήταν έτοιμοι / έτοιμες γιατί, μάλλον, δεν επιμορφώθηκαν στο βαθμό ποιότητας ή / και ποσότητας που θα χρειαζόταν για να το κάνουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Στα ασφυκτικά, λοιπόν, περιθώρια των ωρολογίων προγραμμάτων και του όγκου της ύλης κρίνεται ότι καθίσταται προβληματική η εξεύρεση του χρόνου που θα χρειαστεί ο δάσκαλος / η δασκάλα να προσεγγίσει θέματα πολιτισμών και διαπολιτισμικών στοιχείων, τοπικών γλωσσικών ιδιωμάτων, πολυτροπικών κειμένων του ηλεκτρονικού λόγου κ.λπ. και των άλλων θεμάτων που αναφέρθηκαν και προηγουμένα.

Ολοκληρώνοντας, κρίνουμε ότι είναι απαραίτητο να βελτιωθεί το υπάρχον

---

⁸ Γεωργιάδης, Ν., Παπαδόπουλος, Α. (Φεβρουάριος 2001), Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για το Σύλλογο Διδασκόντων, στο *Ενημέρωση*, Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. / Α.Δ.Ε.Δ.Υ., τ. 68, σελ. 2-23.

πρόγραμμα σπουδών του γλωσσικού μαθήματος καθώς και τα σχολικά εγχειρίδια που συμβάλλουν στην υλοποίησή του. Να σχεδιαστούν, ως οδηγοί, συμπληρωματικές δραστηριότητες προγραμμάτων εργασίας που θα περιλαμβάνουν όλα τα νέα ζητούμενα για το γλωσσικό μάθημα σε κάθε τάξη. Να υλοποιηθεί επιπλέον επιμόρφωση των δασκάλων. Να βελτιωθούν όλες οι δομές και οι υποδομές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και να αυξηθεί η χρηματοδότησή της.

Με αυτό το πλαίσιο αρχών και ενεργειών είναι βέβαιο ότι η εξέλιξη του παιδιού τόσο στη γλώσσα, όσο και στις υπόλοιπες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητές του θα συμβάλλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξή του, για να εξελιχθεί σε ολοκληρωμένη προσωπικότητα⁹ και να ζήσει τη ζωή του ως υπεύθυνος, δημιουργικός, ενεργός και κριτικός πολίτης της παγκόσμιας κοινωνίας μας.

Και τελειώνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι είναι χρήσιμο να παραδειγματιστούμε, εμείς οι λειτουργοί και επαγγελματίες της δημοτικής εκπαίδευσης από την ευφυή δημιουργικότητα των συναδέλφων νηπιαγωγών, δείγμα της οποίας λίγο πριν με χαρά και έκπληξη βιώσαμε κατά την παρουσίαση των συμπερασμάτων του εργαστηρίου τους.

Σας ευχαριστώ.

---

⁹ Νόμος 1566/1985, άρθρο 1, παρ.1.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Green, A. (1997), *Education, Globalization and the Nation State*, London: Macmillan Press.
- Potter, J., Wetherell, M., (2009), *Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996), *WHITE PAPER ON EDUCATION AND TRAINING TEACHING AND LEARNING TOWARDS THE LEARNING SOCIETY*, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Λουξεμβούργο.

2. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Νόμος 1566/1985 (Φ.Ε.Κ. 167/30-09-1985, τ.α'), *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*.
- Γεωργιάδης, Ν., Παπαδόπουλος, Λ. (02/2001), Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για το Σύλλογο Διδασκόντων, στο *Ενημέρωση*, Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. / Α.Δ.Ε.Δ.Υ., τ. 68.
- Υπουργική Απόφαση Νόμος 21072α/Γ2/2003 (Φ.Ε.Κ. 303/13-03-2003, τ.β'), *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού – Γυμνασίου: α) Γενικό Μέρος β) Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Ελληνικής Γλώσσας, Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, Εικαστικών, Σπουδών Θεάτρου, Θρησκευτικών, Ιστορίας, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος*.

3. Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

- Λεξικό Όρων, Γλώσσα, στο *ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα*, http://www.komvos.edu.gr/glwssa/Lexiko/lexiko_n.htm.
- Ο κόμβος για την ελληνική γλώσσα, *Η ελληνική γλώσσα στην Κύπρο*, <http://abnet.agrino.org/htmls/D/D005.html>.
- Frances, Ch., Το ζήτημα της γλώσσας στην εκπαίδευση, στο *ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα*, <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/articles/print/christie>